

Thorsdagen den 9 Maj 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 6 e. m.

Justerades fyra protokolls-utdrag för den 8 dennes och protokollet för den 28 Mars f. m.

Föredrogs ånyo och bifölls Konstitutions-Utskottets den 4 och 7 dennes bordlagda Utlåtande N:o 14, angående väckta motioner, om ändring i 57 och 58 §§ Regeringsformen samt 42 § 1 mom. Riksdagsordningen, i fråga om båda Statsmagternas lagstiftningsrätt.

Föredrogs ånyo och biföllos Banko-Utskottets den 6 och 7 dennes bordlagda Memorial:

N:o 33, angående arfvode till ett hos Banko-Utskottet anställt extra kansli-biträde; och

N:o 34, om kungörande af åtskilliga föreskrifter i Banko-reglementet.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Lag-Utskottets den 6 och 7 dennes bordlagda Utlåtande N:o 73, i anledning af väckta motioner, om ändringar i gällande stadganden om prest- och pastoral-examen samt om andra villkor för presterlig befördran.

Utskottets hemställan å sid. 7.

Momentet a.

Bifölls.

Momentet b.

Herr Björck: Jag kan icke annat än tillstyrka antagande af hvad Utskottet föreslagit. Jag har under utöfningen af det embete, jag innehar, många gånger funnit, huru besvärande det är för prestkandidater, som komma till konsistorierna för att aflägga prestexamen, att examineras i de filosofiska ämnena flera år efter det de aflagt studentexamen. Jag tror det vara fördelaktigt för dessa unge män, att, då de stå vid målet för sina sträfvanen och ämna ingå i det heliga prediko-

embetet, de äro befriade från att sysselsätta sig med repetition af gamla lexor och i stället få egna sin uppmärksamhet åt det viktiga kall, i hvilket de skola inträda. Prestexamen har också flerstädes nedsjunkit till en formalitet och medför endast besvär för examinatore och examinandi; för de förra skattar jag icke besväret högt, men deremot lägger jag mycken vikt derpå, att de unge männen icke blifva störde med obehöfliga kunskapsprof i samma stund, som de skola inträda i embetet. Af dessa skäl tror jag, att man gör väl uti att bifalla hvad Utskottet föreslagit. Å andra sidan sätter jag äfven värde på, att Utskottet bibehållit en viss pröfning för desse män, nemligen en på en gång före vinningen till det heliga embetet i uteslutande praktiskt syfte anställd och med ett enda betyg vitsordad pröfning af prestkandidatens ståndpunkt, bildning och förmåga i och för utöfvande af prestkallet. Genom detta lagstadgande lemnas dem, som skola inviga till embetet, tillfälle att gifva de unge männen råd och förmaningar, som kunna vara af vikt för dem.

Grefve Hamilton, Henning: Då en ledamot af Kammaren, som innehar ett af kyrkans högsta embeten och således bör hafva större erfarenhet och insigt än jag i hvad kyrkans bästa kan fordra, tillstyrkt bifall till hvad Utskottet föreslagit i denna punkt, vill jag icke motsätta mig det, men jag kan dock icke underlåta att till protokollet uttrycka den mening, att, om icke detta tillstyrkande föregått, jag hade varit böjd för att yrka afslag å punkten. I vissa fall, då prestexamen är obehöflig, kan den väl nedsjunka till en tom formalitet, men jag tror, att det icke kan vara utan nytta för kyrkan, att konsistorium ännu eger, att, der omständigheterna dertill föranleda, examinera prestkandidater, äfven i sådana ämnen, som icke stå i direkt sammanhang med utöfvningen af deras embete. Prestexamen är i likhet med examina i allmänhet en olägenhet för dem, som skall underkasta sig densamma, men derpå får icke fästas afseende. Herr Björcks skäl, att prestkandidaten kort före sitt inträdande i embetet icke bör störas genom studium af ämnen, som icke tillhöra hans kall, anser jag väl vara behjertansvärdt, men jag kan icke föreställa mig, att en person med sådana egenskaper, som en prest för utöfvande af sitt viktiga kall måste ega, skulle kunna störas genom att några veckor före sitt inträdande i embetet aflägga prof på sina kunskaper i ämnen, som icke tillhöra den presterliga bildningen, men dock stå i sammanhang dermed.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag har visst icke för afsigt att yrka afslag å punkten, utan har endast velat fästa uppmärksamheten på några ord, som måtte genom misskrifning hafva inkommit deri. I slutet af punkten förekomma nemligen orden »det heliga embetet». Jag kan icke gilla dessa ord, ty församlingen är helig, religionen är helig, men efter Guds ord och Luthers lära är prestembetet icke heligt. Jag får därför hemställa, att i stället för de af mig anmärkta orden måtte begagnas uttrycket »prestembetet.»

Herr Björck: Med anledning af hvad den förste, högt aktade talaren yttrade, får jag förklara, att det ingalunda är min mening att

beredelsen till prestembetet skall hvila väsendtligen på de sista dagarne före inträdet i embetet, men jag tror att det är af vigt för kandidaten att under dessa dagar få vara så mycket som möjligt ostörd till sitt sinne.

Hvad åter den siste talaren yttrade torde ej behöfva besvaras. Ett embete, som är inrättadt af Herran sjelf och afsedt för människors frälsning, måtte väl med allt skäl kunna kallas heligt. Här är ej fråga om att personen skulle vara helig, utan embetet.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen yttrat, att derunder hade yrkats dels bifall till Utskottets förevarande hemställan oförändrad och dels bifall dertill med den förändring, att orden: *det heliga embetet* utbytas emot ordet: *prestembetet*; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till Utskottets hemställan oförändrad och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Utskottets å sid. 8 framställda förslag.

Grefve Mörner, Carl Göran: Då de förmåner, som redan äro förknippade med afläggande af theologico-filosofisk examen, torde vara full tillräckliga, och då jag i allmänhet ej anser riktigt att tjänsteårsberäkning medgifves utan verklig tjänstgöring inom församlingen, anhåller jag om afslag å den första af de nu föredragna punkterna.

Herr Björck: Ehuru jag visserligen med den siste, högt ärade talaren medger, att afläggandet af en filosofisk examen ej kan egentligen anses såsom en presterlig tjänstgöring och således ej är någon egentlig grund för tjänsteårsberäkning, så får jag dock erinra, att då filosofiekandidater få räkna trenne tjänstår samt detta ansetts såsom ett medel att uppmuntra dem, som vilja inträda i prediko-embetet, att förskaffa sig den bildning, som innefattas i ett större kunskapsförråd, är det i full konsekvens dermed, som man redan medgifvit dem, som aflägga theologico-filosofisk-examen, att få räkna ett tjänsteår. Här är nu förslaget, att de i stället skulle få räkna tvänne år. Då nu en sådan tjänsteårsberäkning redan är i den kyrkliga lagstiftningen införd och då det lärer till kyrkans bästa, att män med så grundlig bildning som möjligt inträda i kyrkans tjänst, torde förändringen ej sakna skäl för sig, och jag får således tillstyrka första punkten.

Deremot kan jag ej biträda andra punkten. Der föreslås: »att Kongl. Maj:t täcktes förordna att såväl theologie kandidater, som de, hvilka jemte theologico-filosofisk- eller filosofie-kandidat-examen aflagt dimissions-examen, må vara befriade från skyldighet att aflägga pastoral-examen.» Jag skulle önska, att punkten erhöle följande lydelse: »att Kongl. Maj:t täcktes förordna, att theologie-kandidater må vara befriade etc». Jag kan nemligen ej gilla, att de, som endast aflagt dimissions-examen, skola hefrias från pastoral-examen. Huru högt värde kunskapen, då den helgas och rätt användes i embetet, än må ega, får dock ej fordringarne i dimissions-examen stegras alltför högt, utan måste hållas mera modererade, enär eljest män med andeligt lif och förmåga att rätt sköta embetet, men utan synnerlig fallenhet för examens-studier, skulle blifva

utestängde från kyrkans tjänst. Dimissions-examen kan således ej sättas i paritet med theologie kandidat-examen. Den, som aflagt den sednare, har redan ett sådant vetenskapligt intresse, att han efter all sannolikhet äfven såsom prest kommer att fortsätta sina theologiska studier, men den, som endast absolverat dimissions-examen, torde väl behöfva den sporre, att pastoral-examen kvarstår för honom, för att uppmånas att ytterligare förkofra sitt theologiska vetande. Det är ock godt för domkapitlet att få något närmare lära känna presten, innan han befordras till pastorat.

Den tredje punkten torde böra utgå, i händelse den af mig föreslagna ändring godkännes. Den afser nemligen att höja fordringarne i dimissions-examen, men detta torde hvarken i och för sig vara lämpligt eller, i händelse pastoral-examen bibehålles, behöfligt. På grund af hvad jag nu anfört vågar jag anhålla, att första punkten måtte bifallas oförändrad, att andra punkten måtte antagas, dock med uteslutande af orden »som de — — — dimissions-examen», och att tredje punkten måtte afslås.

Herr Rydin: I afseende å den nu förevarande frågan kan jag upplysa från universitetet, att man vid inrättandet af den theologico-filosofiska examen hade stora betänkligheter för att göra den obligatorisk, i följd af den rådande prestbristen och svårigheten att erhålla personer, som vilja egna sig åt det presterliga kallet, hvilket, i synnerhet under de första stegen på banan, är förenadt med stora svårigheter och små inkomster. Anspråken på prestbildningen blifva under nuvarande förhållanden allt större och större, och man har derföre ansett af vigt, att en god grundläggning vid universitetet beredes dem, som ämna blifva prester, och att de, som vilja förskaffa sig djupare humanistiska studier och derigenom blifva i tillfälle att med större framgång idka theologiska studier, böra beredas särskilda förmåner. Den theologico-filosofiska examen kan anses fordra 1½ å 2 år, och, då genom den bildning, prestkandidaterna derigenom erhålla, de blifva skickliga att idka theologiska studier, kan det anses billigt, att, på sätt Utskottet föreslagit, de, som aflagt denna examen, må räkna sig till godo den tid, som blifvit använd på dessa studier, såsom motsvarande 2 tjänsteår. Så länge ännu tjänsteåren spela en så stor roll vid befordringar, skulle de, som idkat dessa studier, komma att stå tillbaka för dem, som, i stället för att skaffa sig kunskaper vid universitetet, genast på ättaste sätt aflagt sin examen, för att kunna så fort som möjligt räkna presterliga tjänsteår.

Hvad angår mom. 2, så hafva under de sednare åren allt flera och flera röster höjt sig för pastorexamens afskaffande. Hufvudsakliga anledningar till denna fordran torde väl vara, att man sällan eller aldrig sett exempel derpå, att en prest, huru dåhga kunskaper han än må hafva haft, icke kunnat genomgå pastorexamen. Vidare måste det kännas hårdt och förödmjukande för en prest, att ensam bland embetsmän underkasta sig särskild examen såsom vilkor för möjligheten af vidare befordran, medan han å andra sidan kan vara ganska skicklig i sitt kall, och det oakadt stå sig slätt i ett muntligt förhör i theoretiska theologiska ämnen.

Ett annat och viktigt skäl för pastoralexamens afskaffande är, att den skall afläggas inför de särskilda stiftens domkapitel, men att dessa uppställa mycket olika fordringar för sina pastoralexamensbetyg. Enär vid tillsättande af pastorat dock betyg skola beräknas, kan följden häraf blifva, att, till följd af den olika måttstockderföre, som olika domkapitel bestämma, den, som erhållit det högsta betygantalet vid ett domkapitel, oakadt han ej är skickligare än den, som erhållit approbatur vid ett annat, framför honom erhåller företräde. Den norm, som skall ligga i betygen i pastoralexamen, blir derföre bättre motsvarande sitt ändamål, om en gemensam vetenskaplig myndighet, universitetet, afsefver dem, än då den beror på olika domkapitels olika fordringar. Till följd häraf tror jag att, om, på sätt i 3:dje mom. är föreslaget, man söker att genom skärpta fordringar i dimissionsexamen höja prestbildningen, och prestens meriter kommer att betingas af hans universitetsstudier, med rätt att efter aflagd examen vid universitetet, sedan han egnat sig åt praktisk tjenstgöring, ytterligare meritera sig genom skriftliga prof, så har en väg blifvit inslagen i och för prestbildningens höjande, hvilken skall blifva till fromma såväl för presterskapet som för församlingarne och kyrkan.

Jag anhåller på dessa skäl om bifall till Lag-Utskottets förslag.

Häri instämde Herr Hasselrot.

Herr Arrhenius: Det vill synas mig som om enligt den i 2:dra mom. intagna bestämmelsen, att det må stå den, som kommer i åtnjutande af i samma moment omförmälda förmån, fritt att, för vinnande af ytterligare lärdomsmeriter, antingen inför domkapitlet aflägga ett disputationsprof i theologiskt ämne eller ock insända *en* af honom författad theologisk afhandling, samt att domkapitlet må vara förpligtadt att öfver dessa specimina lemna vederbörligt vitsord, det icke skulle vara tillåtet att inlemna *flera* theologiska afhandlingar, men, som jag anser, att en sådan rättighet skulle lifva presterskapet till fortsatta studier, får jag hemställa, att ordet »en» på det anmärkta stället i momentet måtte utslutas.

Herr Björck: Med anledning af den siste talarens anmärkning tillåter jag mig förklara, att man kan ju utgifva ett arbete i åtskilliga afdelningar, men det blir ändock blott *en* afhandling, och om äfven delarne äro disparata, kan dock en gemensam rubrik lätt finnas.

Egentligen har jag begärt ordet på grund af en annan, af mig högt aktad talares yttrande. Det är en sanning, att man ofta i pastoralexamen får visa undseende mot äldre män och ej sträcka fordringarne alltför långt, men detta har sin grund i författningens föreskrift, som bjuder domkapitlet att mot gamla komministrar och äldre prestmän visa undseende. Jag medger ock, att olikhet råder mellan de särskilda domkapitlens fordringar, så att olika domkapitels betyg i pastoralexamen ej äro fullt jemförliga med hvarandra. Detta är en verklig olägenhet, som man länge känt och sökt afhjelpa. Ehuru jag varmt och tacksamt erkänner de stora förtjenster, som Clerus comitalis förvärfvat sig om Svenska kyrkan, så måste dock medgifvas, att Presteståndet, egentligen valdt för politiska frågor, ej var rätt egnadt att lösa dylika svårigheter.

Sedan vi nu fått en verklig synodal inrättning, sammansatt af män, som utsetts *endast* för handläggning af rent kyrkliga frågor, skall förhållandet blifva bättre och alla ojemnheter utjemas. Då jag fortfarande anser, att pastorexamen bör kvarstå för alla, som ej vid universiteten förvärfvat vetenskapligt intresse genom afläggande af en mera vetenskaplig examen, måste jag vidblifva mitt yrkande.

Herr Faxé: Såsom ledamot af Lag-Utskottet anser jag mig pligtig uppgifva hufvudmotivet till Utskottets förslag. Detta har varit att borttaga det svåra och förödmjukande tvånget för gamla prestmän, som väl uppfylla sina åligganden, att, om jag så får säga, gå i skola, att underkasta sig en examen, och detta ej endast i ren theologi, utan i kyrkohistoria och andra minneslexor. En talares högst besynnerliga anmärkning i afseende å uttrycket »*en* afhandling» kan jag ej fatta. Intet domkapitel lär väl neka att mottaga huru många afhandlingar som helst. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Arrhenius: I motsats till hvad andra talare anført, kan jag ej fatta förslaget ordalydelse annorlunda, än att, om en prest till konsistorium insändt en theologisk afhandling och fått denna bedömd, så skulle det vara honom förmenadt att insända ytterligare en. Här har visserligen yttrats af den man, som egentligen fört kyrkans talan, att man skulle kunna insända flera afhandlingar såsom parter af ett och samma verk, men detta lär ej ega tillämpning, i händelse presten afhandlat ena gången ett, den andra gången ett annat ämne, t. ex. ena gången mot baptismen, och den andra gången mot morimonismen o. s. v. Då jag således i förslaget ser ett hinder för en om den theologiska vetenskapen nitälskande lärare att få tid efter annan inför konsistorium dokumentera sin verksamhet och sin lärdom, måste jag vidblifva mitt yrkande.

Herr Beckman: En talare har anmärkt, att det borde vara en prest tillåtet att, för vinnande af ytterligare lärdomsmeriter, till domkapitlet insända icke blott en utan *flera* theologiska afhandlingar; men jag får fästa den värde talarens uppmärksamhet derå, att här är fråga om specimina, och hemställa, huruvida domkapitlet skäligen kunna åläggas att såsom specimina upptaga, granska och bedöma huru många afhandlingar en prest må finna för godt att författa och till domkapitlet insända. De skrifter, en sökande bifogar sin ansökan, för att dermed styrka sin lärdom, är domkapitlet genom redan gällande författning pligtigt att i befördringsväg afse.

De betänkligheter, en annan talare framställt mot borttagande af pastorexamen, har jag lifligt delat och är ännu ej från dem alldeles fri. Dock har jag trott, att med de bestämningar Utskottets förslag innehåller, faran af pastorexamens undanröjdjande skulle i det närmaste vara förebyggd. Då för öfrigt detta ärende tvifvelsutan före afgörandet kommer att underkastas flere sakkunniges pröfning, så torde icke vara skäl att för de betänkligheter, hvilka i det ifrågavarande hänseendet kunna förefinnas, sönderrifva Utskottets förslag. Jag anser mig derföre böra yrka bifall till detsamma i dess helhet.

Herr Faxe: Vid det förhållande att Andra Kammaren bifallit ifrågavarande förslag oförändradt, hemställer jag, om det är skäl, att denna Kammare fattar ett olika beslut af den obetydliga anledning, Herr Arrhenius anmärkt. Konsistorium lärer nog icke vägra att granska de särskilda afhandlingar, som för det ifrågavarande ändamålet ingifvas; men icke kan någon begära att, sedan på grund deraf betyget en gång blifvit bestämdt, det skulle vara tillåtet att, medelst ingifvande af nya afhandlingar, få söka ytterligare betygsförhöjning; och, då för öfrigt här icke är fråga om ett lagförslag, utan endast om en underdånig hemställan, står det ju Kongl. Maj:t fritt att meddela de föreskrifter, som kunna finnas lämpliga.

Herr Björck: Såsom förnämsta motivet för afskaffande af pastoral-examen har blifvit anfördt det besvärande och förödmjukande för äldre prestmän deri, att de efter mångårig tjenstgöring måste underkasta sig en examen. Jag tror dock, att författningen har sett dem till godo, då den föreskrifver, att man, med afseende å äldre prester, bör handla lindrigt, och att man icke har skäl, att för deras skull helt och hållet afskaffa pastoral-examen, i synnerhet som det tyckes blifva allt mera och mera praxis, att prester söka att i tid aflägga pastoral-examen, eller temligen snart efter det de aflagt prestexamen.

Grefve Sparre, Eric: Hvad man än må säga om detta förslag, men icke torde man böra afslå eller förändra det, af det skäl, som Herr Arrhenius anført, eller emedan det står, att en prest icke skall insända mera än en afhandling till konsistorium. Det borde väl vara för en hvar klart, att, om en prest kan få betyg på en afhandling, han bör vara ännu mera berättigad att erhålla sådant, om han insänder flera afhandlingar.

Herr Arrhenius: Vid det förhållande, att Andra Kammaren bifallit Utskottets förslag oförändradt, afstår jag från yrkande om proposition å den af mig föreslagna förändring.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att, då de tre momenter, af hvilka Utskottets förevarande förslag bestod, blifvit gjorda till föremål för olika yrkanden, komme delning af propositionen att ega rum; och hade, hvad beträffade det första momentet, så väl bifall dertill, som ock afslag derå, blifvit yrkadt.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till första momentet af förslaget, och, då dervid svarades många ja jemte ett eller annat nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Efter förmälan, att, hvad åter angick det andra momentet, hade yrkats dels bifall till detsamma oförändradt, och dels af Herr Björck, att momentet måtte godkännas med den förändring, att i stället för ordet: »så väl theologie kandidater, som de, hvilka, jemte theologico-filosofisk eller filosofie-kandidat-examen, aflagt dimissions-examen», infördes ordet: »theologie kandidater»; framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till det förevarande momentet oförändradt,

och, då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Sedan Herr Grefven och Talmannen yttrat, att, hvad slutligen det tredje momentet vidkom, yrkanden å så väl bifall dertill, som ock afslag derå blifvit gjorda; framställdes proposition på bifall till detsamma, och besvarades med ja.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Lag-Utskottets den 6 och 7 dennes bordlagda Utlåtande N:o 74, i anledning af väckta motioner, om ändring i 1 Kap. 1 § Rättegångs-balken.

Utskottets å sid. 12 afgifna förslag till förändrad lydelse af 1 Kap. 1 § Rättegångs-balken.

Herr Faxé: Jag anhåller, att Andra Kammarens beslut i denna fråga måtte varda uppläst.

I anledning häraf uppläste undertecknad Andra Kammarens Protokolls-utdrag N:o 357 för den 8 dennes; hvarefter anmälte sig och yttrade.

Grefve Sparre, Eric: Jag hemställer, att Kammaren ej måtte fästa afseende vid det nu upplästa beslutet, utan antaga Utskottets hemställan.

Herr Fröman: Om Lag-Utskottets förslag antoges, så skulle, särdeles i Dalarne, der hemmansklyfningen nått en stor utsträckning, svårighet uppstå, att erhålla nämndemän, och nämndemansbefattningen kunde der blifva ganska betungande. Af detta skäl hemställer jag, att Kammaren måtte, med afslag å Utskottets förslag, antaga Andra Kammarens beslut.

Herr Hasselrot: I allmänhet brukar jag ej motsätta mig några förslag, att utvidga folkets friheter, men i detta fall kan jag dock ej biträda Andra Kammarens beslut. Det är visserligen sannt, att i en och annan socken af Dalarne skulle antalet af till nämndemän valbare personer blifva ringa, men på förhållandena i öfriga delar af Riket skulle lagförändringen verka välgörande. På flera ställen, och särskildt inom den mig i nåder anförtrödda domsaga, väljas för närvarande drängar och annat löst folk till nämndemän, och nämnden är således der vanligen sammansatt af ganska olämplige subjekter. Detta skulle förekommas genom den af Utskottet föreslagna förändring, hvarföre jag yrkar bifall till densamma.

Grefve Sparre, Eric: Om till följd af särskilda förhållanden svårigheter skulle möta, att inom Dalarne tillämpa den här föreslagna lagförändringen, så kan ju för nämnda provins, hvilken redan i många andra afseenden åtnjuter en undantags-lagstiftning, undantag medgifvas äfven i detta fall. Lag-Utskottets afsigt har varit, att höja nämndemanna-institutionen. Sådan den för närvarande är, anses den på många

ställen såsom en tunga, hvarifrån man söker befrielse. Antages deremot Utskottets förslag, så väl i denna punkt som i den följande, hvilken afser, att befria nämndemännen från många af de dem nu åliggande bestyr, så skulle, utan allt tvifvel, befattningens anseende stiga, och densamma sålunda kunna blifva ett trappsteg till riksdagsmannabefattning. Jag yrkar således bifall till Utskottets hemställan.

Grefve Mörner, Carl Göran: Utskottets förslag innebär en sådan inskränkning i valbarhet till nämndemannabefattning, att, i händelse detsamma antages, man å många ställen knappt skall finna personer, passande till nämndemän. Andra Kammarens beslut i frågan har åter det felet att ej vara fullt sammanhängande, och att lida af åtskilliga formella brister; det är i allmänhet vådligt, att en Kammare sätter sig ned och på rak arm skrifer lagar, hvilka sedan ej kunna upphävas lika hastigt som de tillkommit. En värd talare yrkade bifall till den föreslagna förändringen, enär för närvarande man på flera ställen skulle till nämndemän välja de minst lämplige subjekter inom församlingarne. Jag är nog lycklig att i de orter, om hvilka jag eger en närmare kännedom, hafva erfarit motsatsen. Der anses det ännu för en heder, att vara nämndeman. Jag fruktar att det kan vara särskilda omständigheter, som vålla, att valen på ett och annat ställe utfalla mindre väl. Det finnes nemligen domare — jag hoppas att den värde talaren ej hänför till sig hvad jag nu yttrar, ty det kan ej ega någon tillämpning på honom — som behandla nämnden på ett sådant sätt, att ingen aktad person vill åtaga sig bestyret. Der åter domaren mot nämnden iakttager ett sådant bemötande, som den eger rätt att fordra, är nämnden vanligen sammansatt af skicklige och ansedde män. Då således den föreslagna förändringen ej i allmänhet är af behovet påkallad, yrkar jag afslag å Utskottets hemställan.

Herr Fröman: Jag delar icke de betänkligheter, som anförts mot Andra Kammarens beslut, i det afseende, att man derigenom skulle äfventyra, att få enskilde personers tjenare till nämndemän, ty jag hysar till allmogen det förtroende, att, äfven om den anser nämndemannabefattningen för en tunga, den dock icke skall till nämndemän välja personer, hvilka icke kunna uppbära den med denna befattning förenade värdighet. Lag-Utskottets ordförande synes mig visserligen hafva anført ganska goda skäl för den åsigt, han förfäktat, men jag kan icke anse lämpligt, att göra en lag, i en så vigtig fråga, som sjelfva konstituerandet af våra domstolar, hvilken lag icke skulle kunna tillämpas uti ett eller annat af våra landskap. Bättre synes mig då vara, att, vid en annan riksdag, gifva en sådan form åt lagen, att alla våra landskap kunna få, såsom hittills, lyda under samma Svenska lag. Jag anhåller, att Kammaren måtte bifalla Andra Kammarens beslut, men om betänkligheter deremot möta, åtminstone afslå Lag-Utskottets nu framlagda förslag.

Grefve Mörner, Julius Oscar: Jag tror, att det ligger en vida djupare grund för den ifrågasatta förändringen, än hvad som synes.

Här är visserligen endast ifrågasatt ett förändradt sätt för val af nämndemän, men, då man besinnar de förändringar, som lagen i Sverige i sednare tider undergått, att vi nu hafva ett latitudsystem, enligt hvilket samma brott kunna beläggas med olika straff, allt efter som domaren finner den tilltalade brottslig, att man nu för en örfil kan få böta 5 R:dr, men äfven få undergå 2 månaders fängelse, så torde man icke kunna neka, att domarebefattningen är af långt större vikt än fordom, då lagen bestämde fixa straff för hvarje brott, och att en omorganisatioon af underrätterna är af behofvet påkallad. Huru detta skall ske, är en fråga, som jag icke kan lösa. Hvad beträffar förslaget, att häradsrätterna skulle förses med 3 lagfarne bisittare, så vore det visserligen godt och väl, om sådane kunde erhållas, men jag befarar, att till dessa befattningar skulle endast anmäla sig en klass, som närmade sig till bränvinsadvokater eller misslyckade jurister, hvilka i brist på andra befattningar skulle söka dessa bisittareplatser. Man har sagt, att man skulle höja nämndemansbefattningen derigenom, att till densamma utsågos de bäste och förnämligaste män. Men, Mine Herrar! hvem vill blifva nämndeman? Då nämndemännen komma till tinget, hafva de i allmänhet icke ens ett rum att vistas i, och dessutom är befattningen förenad med så många olika bestyr, såsom att syna vägar, forsla fångar o. s. v., att hvar och en önskar att undgå denna besvärliga och obehagliga befattning. Utskottet har föreslagit, att till nämndemän endast skulle få väljas personer, som äro valbare till Andra Kammaren, men denna bestämmelse innefattar icke, enligt min tanke, någon garanti för, att ej i nämnden skulle inväljas personer, som icke kunna vara tjenlige till denna befattning. Så t. ex. skulle icke landt-handlande, inspektorer, rättare vara uteslutne derifrån, genom detta förslag. Om andra mera lämplige personer blifva invalde, vore det möjligt, att nämndemansinstitutionen höjdes, men, Mine Herrar! nämnden har ju i allmänhet intet inflytande, och jag frågar, om det kan vara angenämt att insättas i en rätt, der man icke har något inflytande.

Innan man vidtager någon förändring, bör det väl förefinnas ett behof af en sådan, men jag vet icke, huru behofvet i detta afseende uttalat sig. Från de samhällsmedlemmar, som hufvudsakligen beklädt denna befattning, har icke någon klagan afhörts, hvilket bäst bevisas deraf, att icke mera än en motion angående denna fråga, blifvit väckt vid denna riksdag. Jag yrkar afslag.

Herr De Laval: En värd ledamot af Lag-Utskottet och representant från Dalarne har reserverat sig emot Utskottets förslag, och jag kan icke annat än gilla hans skäl, hvilka äfven lagts till grund för Andra Kammarens beslut. De af Lag-Utskottets ordförande anförda skäl äro äfven goda. Han har hemställt, att för Dalarne måtte i detta, lika väl som i många andra hänseenden meddelas särskilda stadganden. Jag får dock fästa uppmärksamheten derpå, att det endast är i ekonomiska frågor, som Dalarne är föremål för särskild lagstiftning, och anser, att sådan icke är lämplig i en fråga af den beskaffenhet, som den förevarande. Jag instämmer derföre med Herr Fröman i yrkande om afslag å Utskottets förslag.

Friherre Raab, Adam Christian: Det vore visserligen särdeles önskligt, om det vackra mål, Grefve Sparre antydt, eller nämndemanna-institutionens höjande, kunde vinnas, men å andra sidan är det ock af vigt, att man får nämndemän, och jag kan vitsorda, att i många församlingar, äfven utom Dalarne, skulle det blifva snart sagdt omöjligt, att erhålla nämndemän, i händelse Utskottets förslag antogs. Så t. ex. finnas för närvarande i Huddinge socken (i närheten af Stockholm) ej mera än 12 å 14, som skulle vara valbare, och inom denna socken har en torpare under Vårby egendom i flera år måst, i brist på andra lämplige, sitta såsom nämndeman. Deremot skulle jag vara mera böjd, att antaga Andra Kammarens beslut, men då äfven mot detta betänkligheter framställts, och frågan ej kan anses brådskande, yrkar jag afslag.

Grefve Sparre, Eric: Förevarande fråga har med särdeles stor omsorg behandlats af Lag-Utskottet; detta har till sina sammanträden kallat alla häradshöfdingar, som ega plats inom Kammaren, och desse hafva förklarats förslaget passande och godt. Med anledning af Friherre Raabs yttrande, får jag erinra, att, enligt 1834 års Kongl. Bref, eger häradsrätten indela häradet i nämndemannadistrikter, och att således ej nödvändigtvis en nämndeman behöfver väljas från hvarje församling. En talare har uppgifvit, att nämndemän skulle hafva sig ålagdt, att forsla fångar; detta är verkligen för mig fullkomligt främmande. Samme talare yttrade, att nämndemannabefattningen är så vigtig, i följd af latitudsystemet. Detta är äfven min åsigt, och just därför vill jag, att i nämnden skola inväljas duglige och ansedde män. Vår nuvarande domstolsinrättning är en god institution; den är ett mellanting mellan jury och icke jury, och medger åt folket ett deltagande i lagskipningen, som blir välgörande i samma mån nämndens ansende höjes. En förändring af nu gällande stadgande är nödvändig äfven därför, att numera, sedan Bondeståndet upphört, det i 1 Kap. i § Rättegångs-balken förekommande begreppet »bönder» ej finnes i vår samhällsförfattning. Att Andra Kammaren fattat olika beslut, bör väl ej inverka på denna Kammar; är förslaget riktigt, böra vi godkänna det, är det ej så, böra vi förkasta det, men ej böra vi fästa oss vid frågans utgång hos Med-Kammaren. Då ordalydelsen i nu gällande lagbud, angående nämndemäns tillsättande, måste, i följd af reformen i vårt statsskick, undergå en förändring, och då den nu föreslagna förändringen är nyttig och välgörande, för höjandet af det folkelement, som bör finnas i våra underdomstolar, vidblifver jag mitt yrkande om bifall till Utskottets hemställan.

Herr Hasselrot: Man har sagt, att, der dåliga val till nämndemän skedde, sådant kommer sig deraf att nämnden illa bemöttes af domaren. Jag har aldrig sett något sådant, utan tvärtom har jag alltid funnit att domaren med största välvilja bemött nämnden. Det måste således bero på något annat, och jag kan härvid tala af egen erfarenhet. I den domsaga, der jag är domare, finnas två härader. I det ena sker sällan något ombyte af nämndemän, utan den, som dertill blifvit utsedd, kvarstår 10 eller 20 år, eller hela sin lifstid, och der har alltid varit en ut-

märkt nämnd, bestående af de bäste och pålitligaste personer inom häradet. I det andra deremot, qvarsitter sällan någon nämndeman i rätten öfver sina två år, och der äro nästan alltid dålige nämndemän. Och så är äfven förhållandet på andra ställen. Den nuvarande lagen säger, att i häradsrätt »dömer häradshöfding med tolf bönder». Hvad menas då med bönder? Detta har redan blifvit omtvistadt, ock blir det väl ännu mer. I Bohuslän valdes för några år sedan en possessionat till nämndeman. Han klagade deröfver, och jag känner icke huru saken slutligen af Kongl. Maj:t afgjordes. Kan det vara lämpligt, att bibehålla en lag, hvars grund man ej kan urskilja? Jag anhåller att Utskottets förslag måtte bifallas.

Friherre Sprengtporten: Den föreslagna lagen må vara vacker till sin tendens; men om den icke kan sättas i verket, hvilket jag, med kännedom om förhållandet i min ort betviflar, bör den icke heller antagas. Jag instämmer i de framställda betänkligheterna, och yrkar afslag å förslaget.

Herr Ros: Lag-Utskottets ordförande har såsom ett skäl för bifall till Utlåtandet åberopat de häradshöfdingars omdöme, som sitta i Utskottet, och sagt att desse, som äro från olika trakter af landet, därför väl kände till och kunde bedöma dessa förhållanden. Jag har också varit domare, och kanske äldre än någon af Herrarne i Lag-Utskottet, och jag har såsom sådan varit 20 år i Dalarne och 11 år i en nordligare provins. Ingenstädes har jag funnit att det kan läggas allmogen till last, att hafva till nämndemän utsett de sämste personerna, utan tvärtom söker den alltid att dertill välja de bäste. Hvad beträffar den förändring i valsättet, som Utskottet velat åstadkomma, så tror jag, att genom en sådan inskränkning i valbarheten, som blifvit föreslagen, både i Dalarne och de nordligare provinserna alltför många hemmansegare skulle bli derifrån uteslutne. Man skulle väl tänka sig att ståndspersoner kunde vara passande till dessa befattningar, men i de nämnda trakterna finnes ej många sådane, och dessutom tror jag, att domaren kan i många fall få bättre upplysningar af en vanlig hemmansegare med klart bondförstånd. På grund häraf yrkar jag för närvarande afslag å Betänkandet.

Herr Ekenman: Då, på sätt Lag-Utskottets ordförande tillkännagifvit, jag haft förmånen att vara närvarande under öfverläggningarne i Utskottet, kan det måhända vara min skyldighet att säga några ord i ämnet. Jag har med ledsnad hört påståendet, att i åtskilliga delar af landet valen till nämndemän skulle falla på mindre väl kvalificerade personer, och att orsaken dertill skulle vara, att domaren behandlade nämnden på ett fränstötande och mindre välvilligt sätt. Sådan är icke min erfarenhet. I den domsaga, der jag är domare, utväljas alltid de mest ansedde bland hemmansegarne till nämndemän och qvarstanna vanligen öfver den lagbestämde tiden vid denna befattning. Man har sagt, att nämnden icke hade något inflytande, och därför vore af föga vigt. Jag är af en annan åsigt. Jag aktar högt denna institution, och jag tror, att man bör göra hvad man kan för att deråt gifva det an-

seende, den förtjenar. Om den i några delar af landet behöfde höjas i anseende, och medlet dertill får sökas i sättet huru valen tillgå, så inse jag icke, hvarför man skulle afslå Betänkandet; ty om nämndemännen skola vara lika kvalificerade som riksdagsmännen, så har man nått detta mål. Och någon våda tror jag ej ligger deri. Om man antager valbarheten efter rösträtt vid kommunalstämma, så är det klart, att, der institutionen anses förhatlig, de små hemmansegarne, som bäst behöfva taga vara på sin tid, skola tvingas att åtaga sig detta bestyr, till följe hvaraf täta ombyten komma att ske, till föga fromma för domstolen. Jag tror icke, att Andra Kammarens förslag är antagligt; och då jag ej kan finna något skäl, hvarför icke institutionen skulle kunna så ordnas, som Lag-Utskottet föreslagit, anhåller jag om bifall till dess Betänkande.

Grefve Sparre: En talare har sagt, att, enligt Utskottets förslag, skulle flere hemmansegare i de nordliga provinserna ej bli valbare till nämndemän. Kan man väl begära, att desse personer, med sin ringa förmögenhet, skola underkasta sig kostnaderna för en resa till tinget och uppehållet der, och är det ej mera skäl, att binda denna skyldighet till dem, som hafva så stor förmögenhet, att de äro valbare till riksdagsmän? Jag anhåller fortfarande om bifall till Utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkandena å dels bifall till Lag-Utskottets förevarande förslag och dels afslag derå; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till detsamma, hvarvid svarades många nej, blandade med ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja, blandade med nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Grefve Sparre begärde votering.

Uppsattes och justerades följande voteringsproposition:

»Den, som bifaller Lag-Utskottets å sidorna 12 och 13 af Utlåtandet N:o 74 afgifna förslag till ändring i 1 Kap. 1 § Rättgångsbalken, röstar
Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, afslår Kammaren detta förslag».

Omröstningen verkställdes och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 31;
Nej — 56.

Utskottets tillstyrkande å sid. 13.

Grefve Sparre, Eric: Sedan föregående punkt blifvit afslagen, hyser jag tvekan att tillstyrka bifall till detta förslag. Som det nu är stäldt,

staldt, att nämndemännen ofta äro personer i små tillgångar, som måste göra afseende på inkomsten, skulle borttagandet af dessa bestyr, för hvilka de hafva ersättning, göra det ännu svårare för dem att uthärda med nämndemansbefattningen. Jag anser mig därför ej kunna tillstyrka en sådan skrivelse till Kongl. Maj:t.

Herr von Koch: För att kunna få en lämplig sammansättning af domstolarne, tror jag, att man borde på förhand göra den hemställan, att rättens ledamöter måtte blifva befriade från sådana befattningar, som icke kunna anses förenliga med den värdighet, som bör åtfölja domarekallet. Jag anser tvänne saker vara af vigt vid en sådan förändring i domstolarne, som man önskar, nemligen 1:o denna nämndens befrielse från sådana bestyr, som att resa på syner, utmätningar m. m. och 2:o att ingå på den väg, som lagberedningen inslagit, att nämndens domföra antal vid rätten inskränkes. I afseende på anmärkningen, att vissa nämndemän skulle med mera motvilja fortfara med sina befattningar, om de blefve af med de inkomster, som åtfölja ofvannämnda bestyr, så kunde lätt den modifikation göras, att dessa bestyr icke skulle vara obligatoriska.

Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag i denna punkt.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag är förekommen af Herr von Koch, och ber att med honom få instämma.

Herr Ekenman: Äfven jag är förekommen af Herr von Koch, och afstår därför från ordet.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkandena å dels bifall till Utskottets förevarande hemställan och dels afslag derå, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition på bifall till densamma, och då dervid svarades många ja jemte ett eller annat nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Utskottets slutliga hemställan.

Bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande Särskilda Utskottets för frågor rörande försvarsverkets ordnande den 6 och 7 dennes bordlagda Utlåtande N:o 4, i anledning af dels återförvisning, dels skiljaktiga beslut i vissa delar af Utskottets Utlåtande N:o 2, rörande väckta motioner, om landförsvarets ombildning och dertill hörande frågor.

Härvid förekommo Utskottets tillstyrkanden och förslag i afseende å nedan intagna punkter af Utlåtandet N:o 2.

Riksd. Prot. 1 Afd.

2:dra punkten.

Herr von Geijer: Jag har begärt ordet för att vördsamt nämna, att, så vidt jag förstår, har det ärende, hvarom Utskottets Utlåtande handlar, fått, efter återremissen, en beredning, som icke är öfverensstämmande med grundlagens mening, äfven om den icke står i uppenbar strid emot dess bud. Det är möjligt, att jag häruti misstager mig, och jag skall gerna se, om någon derom ville upplysa mig, på det att min tvekan i detta fall måtte blifva undanröjd. Enligt min uppfattning, har Utskottet begått ett fel deruti, att Utskottet i detta Utlåtande framlagt så till sägandes förslag till sammanjemkning af olika meningar, oaktadt skiljaktigheten meningarne emellan icke blifvit genom af hvardera Kammarerna fattadt beslut konstaterad. Om man t. ex. ser på 3:dje punkten i det första Utlåtandet, handlande, såsom jag vill minnas, om de s. k. kommunalsoldaterna, så har denna punkt blifvit af Andra Kammarerna återremitterad, hvaremot Första Kammarerna antagit en förändrad lydelse af densamma. Vid detta förhållande synes mig, att Första Kammarerna icke bort förvänta något nytt förslag rörande lydelsen af 3:dje punkten förr, än det visat sig, att Andra Kammarerna uti frågan stannat i olika beslut med Första Kammarerna, i hvilket fall Utskottets förslag blifvit ett sammanjemkningsförslag, enligt Riksdags-ordningens 63 § 2 mom. Så har emellertid Utskottet icke förfarit, utan föreslagit ny lydelse af 3:dje punkten, fastän Andra Kammarerna derom icke fattat beslut. Skola Kammarerna, derest de nu stanna i olika beslut om denna punkt, hafva att förvänta ett nytt sammanjemkningsförslag från Utskottet? I så fall komma vi att besluta tre gånger i denna fråga. Hvad för öfrigt sjelfva saken beträffar, så äro de olikheter, som förefinnas mellan Första Kammarernas föregående beslut i frågan och Utskottets nu föreliggande förslag, så ringa, att jag, om det kunde bringa framgång åt saken, vore färdig att ansluta mig till Utskottets förslag, ehuru, om det finnes någon utsigst att Första Kammarernas föregående beslut kunde blifva Riksdagens, jag heldre vill vidblifva detta.

Friherre Sprengtporten: Jag anhåller, att, om protokolls-utdrag öfver Andra Kammarernas beslut i denna fråga ankommit, detsamma måtte uppläsas.

I anledning häraf uppläste undertecknad ett från Andra Kammarerna ankommet protokolls-utdrag, N:o 349, för den 7 dennes, innehållande samma Kammarernas beslut öfver förevarande Utlåtande.

Herr von Koch: Jag har begärt ordet med anledning af Herr von Geijers yttrade tvifvel om grundlagsenligheten i Utskottets sätt att behandla denna fråga, synnerligast i afseende på 3:dje punkten, hvartill Utskottet afgifvit ett nytt förslag, fastän endast Första Kammarerna deri fattat beslut och den blifvit af Andra Kammarerna återremitterad. Jag kan ej se något hinder för Utskottet, att, med ledning af de i Andra Kammarerna afgifna yttranden, på grund af 1 mom. 63 § Riksdags-ordningen redan nu föreslå en sammanjemkning af yttrade skiljaktiga meningar, fastän Utskottet kunnat dröja dermed, och uppmana Andra

Kammaren att först fatta beslut. Så har förut skett, t. ex. af Konstitutions-Utskottet, som, i fråga om rättigheten att anlägga tryckeri i landsorten, hemställt om en förändring i det af Andra Kammaren godkända förslaget, sedan detsamma blifvit af Första Kammaren återremitteradt, och jag tror, att sådana exempel finnas många. Mig synes derföre, att man ej behöfver hysa någon tvekan om grundlagsenligheten i detta afseende.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition, blef Utskottets tillstyrkande af Kammaren bifallet.

3:dje punkten.

Grefve Hamilton, Henning: Då 3:dje punkten i Utskottets förra Betänkande förevar, uppgaf jag ett förslag till redaktion deraf, i strid mot Utskottets mening, hvilket förslag Första Kammaren behagade godkänna. Då jag således sammanfattade förslaget, borde åtminstone jag förstå hvad jag dermed menade, om också detsamma icke på samma sätt af andra uppfattades. Och så måtte ej heller hafva skett, ty i så fall kan jag ej förstå, huru Utskottet kan säga, att dess nu framställda förslag på något sätt ansluter sig till Första Kammarens beslut, då det snarare synes mig stå i strid deremot. Mitt förslag afsåg att uttrycka den tanke, att, då den åsigt på många ställen gjort sig gällande, att rote- och rusthållare hade rätt till lindring i sitt besvär, man borde tillse *i hvad mån* en sådan lindring vore af rättvisa och billighet påkallad, om den allmänna värnepligten skulle komma att ytterligare utsträckas. Deremot innehöll detta förslag icke någon förutsättning, att den indelta arméen, sådan som den nu finnes, skulle bibehållas och tjena som stam för den Svenska arméen. Utskottet uttalar i sitt nu framställda förslag den åsigt, att icke någon utsträckning af värnepligten kan införas med bibehållande af indelningsverket. I Första Kammarens beslut finnes åter icke ett ord taladt om aflösning af rote- och rusthållares besvär, hvilket jag ej heller tror att många skulle önska, då det kapital, som i stället måste anskaffas, vore ganska betydligt och troligen ej lätt att åvägbringa. Under sådana omständigheter, och då Utskottets nu framställda förslag innehåller något helt annat, än Första Kammaren med sitt beslut afsett, anhåller jag, att Kammaren ville vidblifva sitt beslut och afslå Utskottets hemställan.

Friherre Sprengtporten: Denna fråga har, till följd af det sätt, hvarpå den behandlats, blifvit mycket invecklad. Om jag icke misshörde mig, då Andra Kammarens protokolls-utdrag upplästes, har bemälda Kammare beslutat att bifalla värnepligtens utsträckning, sådan den är bestämd i en efterföljande punkt, så snart 3:dje punkten blifvit afgjord. Men så vidt jag fattar, har Andra Kammaren icke afgjort något om 3:dje punkten. Hvad Utskottets framställning angår, så är jag förekommen af den föregående talarens yttrande. Utskottet föreslår, såsom en sammanjemkning af de olika meningarne, en anslutning till Första Kammarens beslut. Detta syftar dock endast på den lindring i rote- och rusthållarnes skyldigheter, som Första Kammaren ansett böra ega rum till någon ersättning vid utsträckning af värnepligten. Men

Utskottet har framställt sitt förslag på ett sätt, som kullkastar grunden, på hvilken Första Kammaren fattat sitt beslut, nemligen bibehållande af indelningsverket. Huru önskligt det än är, att öfverensstämmelse eger rum mellan Kamrarnes beslut, kan jag dock, vid sådant förhållande, icke finna, att Första Kammaren har annat att göra, än vidblifva sitt beslut. Jag får derföre anhålla om afslag å Utskottets här gjorda framställning.

Friherre Raab, Adam Christian: Den, som egnat någon uppmärksamhet åt Utskottets förra Betänkande, torde hafva märkt, att jag dervid fogat en reservation, och den, som genomläst densamma, kan icke misstänka mig att vara på något sätt partisk för de s. k. kommunal-soldaterne. Men jag anser mig af rättvisa och billighet uppmanad att förorda, det Kammaren ville antaga Utskottets vid denna punkt gjorda framställning. Grefve Hamilton har sagt, att denna icke är öfverensstämmande med hvad Första Kammaren beslutat. Det är likväl endast den förändring, att i den underdåniga framställningen till Kongl. Maj:t skulle alternativt vidröras på hvad vilkor aflösning af rote- och rusthållningsbesväret kunde ega rum. Utskottet kunde icke ensamt fästa sig vid Första Kammarens beslut, utan måste äfven göra afseende på Andra Kammarens yrkande. Jag säger: *yrkande*; ty fastän Andra Kammaren återremitterat punkten, har det likväl skett under yrkande att aflösningsfrågan skulle upptagas deri. Utskottet måste, vid framställande af ett sammanjemkningsförslag, fästa afseende vid båda Kamrarnes meningar, och jag hemställer, om det kunde ske på ett bättre sätt, än genom att upptaga allt hvad Första Kammaren beslutat och såsom ett alternativ tillägga Andra Kammarens i frågan uttalade mening. Hvad aflösningen angår, så tror jag att rote- och rusthållarne sjelfve skulle vara föga belätne dermed. Vi hafva nyss, i fråga om grundskatternas aflösning, sett hvilka stora kostnader en aflösning skulle medföra; och de belopp, som skulle erfordras för aflösning af rote- och rusthållningsbesväret, torde äfven blifva ganska betydliga och ej utan svårigheter kunna anskaffas. Att framställa olika sätt för en saks genomförande, kan ej vara skadligt. Det lemnar Regeringen friare händer i det förslag, som vi emotse. Och detta torde vara af desto större inflytande på frågans framtida lösning, som det gifves ett sätt att åstadkomma en öfvad stam, som väl varit inom Utskottet framställt och diskuteradt, men icke framlagdt inför Kamrarne, det nemligen, att bland de skickligaste beväring-ynglingarne anvärfva ett mindre antal årligen, som underkastade sig en större öfning och längre tjenstgöringstid, och således bildades till stamsoldater. För rekryterande af denna stam, beräknad till 23,000 man infanteri, skulle sannolikt ej erfordras årligen att anvärfva mer än 2,000 högst 3,000, och utan tvifvel skulle bland mer än 20,000 beväring-ynglingar detta lilla antal dertill vara både tjenlige och jemväl villige, helst de i allt fall, såsom värnepligtige, vore underkastade en del af erforderliga öfningstiden, och, i händelse af krig, lika med stamsoldaterne förbundne att gå emot fienden. Att nu låta hela saken förfalla, derför att man ej kunnat komma öfverens om vissa detaljer, vore stor skada; ty man må hysa huru stora förhoppningar som helst om fred, så måste man likväl, då man ser krigsrustnin-

gar i hela Europa, medgifva möjligheten af att kriget med sina svallvågor kan komma att beröra äfven våra kuster; och därför är det vår skyldighet att ställa oss så, att vi äro beredde derpå och kunna utan fruktan mottaga detsamma.

Jag anhåller, att Kammaren ville bifalla Utskottets i denna punkt gjorda framställning.

Herr Stjernblad: Man har klandrat Utskottet och påstått, att det skulle hafva öfverskridit sin befogenhet, då det ej helt och hållet följt Första Kammarens förra beslut. Då emellertid i detta yttras, att Kongl. Maj:t måtte taga i öfvervägande »om och i hvad mån en lättnad i det på rote- och rusthållare hvilande besvär må af rätt och billighet påkallas», och då Utskottet af diskussionerna i Andra Kammaren hade sig väl bekant, att derstädes åsigtorna allmänt voro för en aflösning, så torde icke allenast Utskottet hafva varit fullt berättigadt att formulera punkten så som skett, utan äfven talande skäl förefinnas att sätta Kongl. Maj:t i tillfälle, att, vid en blifvande utredning, taga i öfvervägande äfven frågan om aflösning. Då nemligen Första Kammaren talat om en lättnad för rust- och rotehållarne, så innebär ju detta tanken om en jemkning i roteringsbesväret, och då är det väl lämpligast att genast ställa frågan på den rena basen af en aflösning. Jag yrkar således bifall till Utskottet hemställan.

Grefve af Ugglas: Jag torde icke behöfva återkalla uti Edert minne, mine Herrar, att jag, vid behandling af Försvars-Utskottets förra Betänkande, ogillade den organisation af stammen, som Utskottet på aflösning af indelningsverket grundat. Då denna organisationsplan nu blifvit underkänd, skulle jag icke motsätta mig att åt Kongl. Maj:t öfverlemna att — äfven utur aflösningens synpunkt — fritt skärskåda frågan om vår blifvande försvarsorganisation, för så vidt icke Andra Kammaren, genom sitt beslut öfver 9:de punkten, sönderrifvit den skrifvelse, som, rörande denna viktiga angelägenhet, af Riksdagen skulle aflåtas. Då Andra Kammaren nemligen, genom detta beslut, undanskjutit frågan om ökad värnepligt, återstår intet annat väsendtligt att intaga uti denna skrifvelse — *en skrifvelse, som skulle afse utvecklingen och förstärkandet af landets försvar* — än ett uttalande om indelningsverkets upphäfvande; d. v. s. en desorganisation af de ringa försvarskrafter vi nu ega. Mine Herrar! mig synes som om en bitter ironi låge häruti.

Djupt och allvarligt beklagar jag den behandling, som denna stora fosterländska angelägenhet vid denna riksdag rönt. Detta mindre med afseende på utgången, ty föga var att förvänta, att en fråga, så omfattande, så ovillkorligen kräfvande sammanhang och som, för att utredas, erfordrar så mångsidiga specialkunskaper, af en till åsichter splittrad Representation kunde lösas. Men förhandlingarne i och för sig framkalla smärtsamma betraktelser. Då nemligen, i känsla af den svaghet, som vidlåder vår försvarsorganisation, Representationen tager ett initiativ till bristernas afhjelpande, borde främst utur detta hafva framgått den förklaring: att nationen villigt och gladt skall bära hvarje uppoff-

ring, landets betryggande och försvar kräfva. Och dock, mine Herrar, när framträdde väl mera öppet de enskilda intressenas anspråk — ringaktande fäderneslandets — än vid behandlingen af denna fråga, fäderneslandets lifsfråga? Jag vill ej här upptaga yttranden, som blifvit fällida; yttranden af den art, att man vore frestad betvifla, det de med Svensk tunga blifvit uttalade. Jag afhåller mig derifrån så mycket heldre, som ett bättre skyntar uti det allmänna ogillande, dessa yttranden hafva framkallat; ett ogillande, af hvilket hvarje enskildt intresse kan lära, att det på botten af folkets hjertan dock lefver en känsla, som icke ostraffadt förbises.

Emellertid är den viktiga frågan för det närvarande qväfd, enär intet yttrande, värdigt Representationen, kan beträffande densamma afgifvas. Den måste nu af Regeringen upptagas. Vid sådant förhållande tillåter jag mig att uttala den önskan, att, då Regeringen framlägger sitt förslag, den äfven må ställa frågan i hela dess vidd öppen och fullständigt belyst inför nationens ögon. Organisationer kan på olika sätt uppgöras. Den kan uti väsentliga delar ansluta sig till de åsikter, Landförsvarskommittén förordat; den kan med stam införlifva en större del af beväringen, den kan bygga på konskription. Hvarje af dessa organisationer har sina särskilda fordringar, kräfver ett olika mått af uppoffringar, hvilka böra framställas så bestämda, så oeftergifliga, att intet köpsläende kan ifrågasättas. Först då så sker, kan frågan fullt pröfvas, och utur denna pröfning öfvertygelse mogna. Och sedan må Regeringen utan tvexsamhet fasthålla det förslag, den framlagt. Endast genom fasthet kan förslaget genomdrifvas. Må Regeringen aldrig förbise, att, om den uppoffrar något af hvad på försvarets kraft väsentligt inverkar, och om derigenom försvarsorganisationen, ställd på prof, sviker landets förväntan, ansvaret derför kommer att ställas på henne, och detta icke minst af dem, för hvilkas fordringar eller önsknningar hon eftergifvit.

Herr Tornerhjelm: Omständigheterna förhindrade mig att förra gången, då denna fråga förevar, deltaga i öfverläggningen, och det må derföre tillåtas mig att nu yttra några ord. Jag får till en början erkänna den stora möda, Utskottet nedlagt i sitt Betänkande, men sjelfva hufvudpunkten deri kan jag dock icke gilla. Jag lyckönskar mig att tillhöra en församling, som så fosterländskt afgjort denna fråga som denna Kammare. Det förslag, Utskottet framställt i förevarande punkt, står i närmaste öfverensstämmelse med Kammarens förut fattade beslut, men det innehåller dock ett tillägg, hvilket afser en total omstöpning af alla våra förhållanden. Hvarför skola vi upplösa allt det bestående? Med den nöga besinning, som alltid utmärker denna Kammarens beslut, har Kammaren säkerligen fattat sitt förra beslut i denna fråga, och jag vet då icke, hvarför vi skola frångå det. Man har sagt, att vi borde göra det för att tillmötesgå Andra Kammaren, men enligt min öfvertygelse skulle denna Kammare icke genom att frångå sitt beslut komma närmare Andra Kammarens, och jag yrkar derföre, att Kammaren måtte, med afslag å Utskottets hemställan, vidhålla sitt förra beslut.

Friherre Beck-Friis: Då enligt min uppfattning ett fullständigt och tidsenligt ordnande af vårt försvarsväsende omöjligen kan ske, utan en utsträckt värnepligt, och då, att döma efter Andra Kammarens förhandlingar, en sådan icke torde kunna genomföras, utan att indelningsverket till sina grundvalar rubbas, hvilket sker genom en lindring eller aflösning, så kan jag icke annat än instämma i Utskottets förslag. Jag får äfven, såsom rust- och rotehållare, protestera mot den åsigten, att vi icke skulle vara hågade för en aflösning. Näst skjutsen är intet af de å jorden lagda servituter så tryckande som rust- och rotehållsskyldigheten. Jag anhåller om bifall.

Herr af Klint: Jag har egentligen begärt ordet derföre, att det synes som om åtminstone somlige ledamöter inom Kammaren skulle sätta i tvifvel, huruvida Utskottet haft riktig befogenhet att framkomma med det förslag, som Utskottet nu har framställt. Utskottet har icke förbisett hvad Första Kammaren har beslutat, men, med all skyldig aktning för denna Kammares beslut, har Utskottet äfven ansett sig böra taga i öfvervägande den öfverläggning, som angående denna fråga egt rum inom Andra Kammaren. Att det beslut, som Utskottet har fattat, skulle vara, såsom en talare sagt, i strid mot Första Kammarens beslut, kan jag för min del icke tro. Utskottets förslag innefattar, om jag så får säga, tvänne punkter. Den första är i hufvudsaken detsamma som Första Kammarens beslut, och den andra är ett medgifvande å Utskottets sida, att äfven Andra Kammarens röst skulle blifva hörd. Långt ifrån att såsom en sannolikhet hafva förutspått en aflösning af indelningsverket, har Utskottet ansett sådan ligga inom möjlighetens gräns, och jag tror, att man bör göra skilnad emellan de två orden. Hvad åter beträffar sjelfva beslutet, så tror jag mig kunna tryggt vädja till det protokoll, som fördes, då denna fråga första gången förevar inom Kammaren. En aktad talare här midt emot var den förste, som framställde något förslag till ändring af tredje punkten, sådan den då lydde i Utskottets förslag, och han föreslog då, att en skrifvelse skulle till Kongl. Maj:t aflåtas derom, att Kongl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, huruvida icke legan skulle kunna borttagas. Det var det första amendement, som gjordes till Utskottets förslag. Redan deremot yttrade jag mina stora betänkligheter. Jag anser det vara i andra yttersta grad ovarsamt af Representationen, att förespegla möjligheten af lindring, jag hade så när sagt, utan motsvarande vilkor, ty det ökar anspråken. Det var detta, som jag hade mot sjelfva beslutet. Dessa mina skäl har jag gerna sagt, då jag icke funnit skäl att frångå dem efter de sednare dagarnes beslut, på ett annat rum. Jag tror det vara ganska farligt, att beträda den banan, att man talar om lättnader utan motsvarande fordringar. Hvad nu beträffar skilnaden emellan Första Kammarens beslut och Utskottets förslag, så kan jag icke finna, att den är så särdeles stor. Utskottet förslag är mera positivt, Kammarens beslut är mera vägd. Kammararen säger om och i hvad mån en lindring skall ega rum; Utskottet säger om och på hvad vilkor en lindring skall ega rum; Kammararen säger, att denna lindring skall vara såsom en positiv ersättning för den otvifvelaktiga utsträckningen af värnepligten; Utskottet förutsätter, att den utsträckta värnepligten icke kan

ega rum utan en lindring. Jag finner således mera skäl för Utskottets förslag än för Kammarens, men mot begge har jag ganska stora anmärkningar att göra.

Jag har blott velat meddela detta, emedan man bestridt rättighet för Utskottet, att framkomma med detta förslag.

Grefve Hamilton: Det är naturligt, att man i en strid begagnar sig af de bästa vapen man eger. Den talare, som först yttrade sig mot mitt sista anförande, aflossade mot mig tvänne skott. Lyckligtvis voro de endast skrämnskott, och de skulle således ej hafva inverkat på mig, äfven om han ej skjutit förbi målet. Så torde dock hafva skett. Det första skottet var, att ett vidhållande af det förra beslutet endast skulle vara ett rättshafveri. Rättshafveri är en pligt mot fosterlandet, då man finner, att ett redan fattadt beslut är godt, och att det, som föreslås i stället, är mindre fördelaktigt. Det andra skottet bestod deri, att, om Kammaren ej biträdde Utskottets förslag, skulle å denna Kammare hvila ansvaret, för att frågan ej vid denna riksdag erhöle en önskelig utgång. Detta är en beskyllning, som jag måste tillbakavisa. Första Kammararen har åtagit sig en betydlig utsträckning af bevaringspligten, utan att betinga sig någon ersättning. Jemföra vi nu detta med hvad Andra Kammararen beslutat, eller att ej åtaga sig någon utsträckt värnepligt, förrän roteringsbesväret aflöses, så hemställer jag, om det är på Första Kammararen, som skulden faller. Jag kan ej ikläda mig den, och jag tror ej, att Kammaren behöfver göra det. I öfrigt frågar jag, om vi kunna komma till något slutligt resultat genom att antaga Utskottets förslag. Vi kunna ej antaga Andra Kammararens beslut, ty vi hafva nu endast att välja mellan att vidblifva vårt förra beslut, och att godkänna det förslag, Utskottet förelagt oss. Detta är ej af Andra Kammararen gilladt, ty denna har genom sina beslut, angående 9:de och 19:de punkterna, bundit alla åtaganden vid ett uppfyllande af Kammararens önskningsar. Frågan blir således ej bringad till slut, äfven genom ett godkännande af Utskottets hemställan. Osannolikt är ock, att Utskottet på den korta tid, som återstår af riksdagen, skulle kunna sammanjemka meningarne, och då vinnas ju alldeles ingenting med ett frånträdande af vårt förra beslut.

Hvad sjelfva hufvudfrågan angår, så vill jag i viss mån gifva dem rätt, som anse, att vi förr eller sednare måste antaga ett allmänt kon-skriptionssystem. Då Preussen och, i öfverensstämmelse med detta land, flera andra magter grundat sitt försvar på en sådan allmän värnepligt, är det troligt, att äfven vi en gång komma till samma system. Jag erkänner ock, att indelningsverket, huru godt och förträffligt det än må vara, kan dock såsom allt menskligt endast hafva en viss tid och måste, då denna tid är ute, ersättas med något nytt. Detta har Utskottet äfven förutsatt och åtagit, men Utskottet har ej ansett lämpligt, att genast taga steget fullt ut till det nya, såsom bättre ansedda, utan i stället föreslagit en öfvergångsorganisation. En sådan är dock både för dyrbar och för oförsökt. Vidä bättre är då att ännu bibehålla indelningsverket med nödiga modifikationer, och sedermera, då tiden är inne, då Svenska folket är öfvertygadt om behofvet af en allmän värnepligt, antaga det nya systemet i sin helhet. Om vi således äfven skulle kun-

na ernå det resultat, Utskottet eftersträfvat, vore detta icke ens önskligt. Intet skäl torde således förefinnas, att frångå ett efter mogen öfverläggning fattadt beslut, hvadan jag fortfarande anhåller, att Kammarren måtte vidblifva detsamma.

Herr von Geijer: När jag förra gången hade ordet, nämnde jag, att jag var i ovisshet, huruvida vi, om Kammarne nu stadnade i olika beslut, rörande den föreliggande punkten, kunde hafva att förvänta ett sammanjemkningsförslag. Under diskussionen har det nu blifvit mig klart, att förslag till sammanjemkning, utöfver hvad vi i den vägen redan bekommit, icke i någon händelse skulle kunna vara att emotse, det vill säga med andra ord, att nu står hufvuddrabbningen. Vid sådant förhållande, och då således frågan om afgifvande af ett principbetänkande, rörande armé-organisationen, skulle falla, derest icke nu Kammarne i alla delar sammanstämma, angående den föredragna punkten, som är hufvudpunkten, har jag fattat mitt beslut, att instämma i Utskottets förslag, hvilket redan är bifallet af Andra Kammarren. Vid Utskottets förslag har blifvit anmärkt, att detsamma allt för mycket och väsendtligen skiljer sig från Kammarrens förut fattade beslut; men mig synes denna skiljaktighet icke vara af stor vikt.

Som jag ej var närvarande vid första behandlingen af Särskilda Utskottets förslag till arméens omorganisation, vill jag i några få ord uttala min öfvertygelse, rörande denna fråga i dess helhet.

Jag har länge varit af den tanke, att den stående härens organisation i vårt land icke numera bör anses afpassad efter tidens fordringar, och derföre icke förtjent af det beröm, som slösats på densamma. I denna viktiga fråga, vid hvilken så föga hittills åtgjordes, må det vara i sin ordning, att Riksdagen tager initiativet. Den gamla institution, vi benämna indelningsverket, kan hafva varit förträfflig för sin tid, men i den mån krigareyrket får en större utveckling, och derföre icke allenast påfordrar vida mera utsträckta vapenöfningar än hittills, utan äfven tager alla intelligensens krafter i anspråk, i samma mån måste nämnda institution, som gör själfva stamtruppen med sin cadre mera till jordbrukare och näringsidkare än krigare, befinnas bristfällig. Emellertid erkänner jag, att jag, vid läsningen af Utskottets förslag, intogs af häpnad öfver de följder, hvartill upphäfvande af vår gamla härorganisation måste leda. Och likväl har Utskottet lagt sig vinn om att kunna behålla något qvar af den gamla grunden, så att den af Utskottet föreslagna organisation af försvaret blifvit af föregående talare med rätta kallad för en öfvergångsorganisation till ett verkligt konskriptionssystem. Det lyckligaste vore — tror jag — om vi, när det gamla systemet öfvergåfves, kunde få ett konskriptionssystem, liknande andra Staters på kontinenten. Men det skulle draga många år om, innan ett sådant system kunde blifva genomfördt, och om under tiden ett krig hastigt påkom, kunde det gå oss, som — för att hemta en bild från exercisreglementet — när en trupp i flankmarsch attackerades af fienden, och icke hinner formera sig för att emottaga anfallet. Derföre torde det icke vara ur vägen, att försöka, om en öfvergångsorganisation låter sig utföra, hvilket visserligen icke kan afgöras förr, än man kommer från principerna till detaljerna. Måhända kommer det då att visa sig,

att så snart man rör vid en enda sten i den gamla byggnaden, måste den helt och hållet nedtagas.

Uti Utskottets första förslag till tredje punkten, rörande de s. k. kommunalsoldaterna, förefanns det stora felet, att kostnaden för soldatens värfning och underhåll lades på kommunen i förhållande till folk-mängden, hvarigenom den fattiga kommunen kunde komma att betala till landets försvar mycket mera än den rika. Detta fel, som tydligen innebär en förväxling af statsändamål med kommunala angelägenheter, är nu undanröjdt.

Jag röstar för bifall till Utskottets förslag.

Herr Ekman, Carl: Då en annan ledamot af Utskottet redan har besvarat de anmärkningar, som framställts mot Utskottets befogenhet, att afgifva ett sådant förslag, som innefattas i tredje punkten, anser jag mig kunna förbigå de i detta afseende gjorda anmärkningar, och jag ber att i stället få bemöta några andra här fällda yttranden. En värd talare här gent öfver har yttrat, att, sedan nu den organisation, som Utskottet tänkt sig, vore förfallen derigenom, att Kamrarne icke gemensamt bifallit de i 9:de och 19:de punkterna framställda förslag, så borde den föreslagna skrifvelsen till Kongl. Maj:t jemväl vara förfallen, och vore det derföre så mycket mindre skäl för Kammaren, att frångå sin förut uttalade åsigt. Jag ber, med anledning häraf, att få fästa uppmärksamheten derpå, att frågan om denna skrifvelse till Kongl. Maj:t redan är afgjord, och att den således måste komma att afgå. I följd af de beslut, Kamrarne fattat, är det ock afgjort, att skrifvelsen kommer att innehålla, att arméén bör organiseras med stam och beväring, att trupperna skola fördelas på 4 bataljoner, i stället för på 2, att befälet bör bildas på det af Kamrarne gillade sätt, att boställena böra utarrenderas och arrendebeloppet till Statsverket ingå, att en vapenkomité bör inrättas, samt åtskilligt annat af mindre vikt, och man finner således, att skrifvelsen innehåller ganska stora luckor. När nu dessa luckor kunna i väsendtlig mån fyllas derigenom, att denna Kammare gifver efter i ett afseende, der den Andra Kammaren uttryckt en liflig önskan, och, då genom en sådan eftergift den mening, som ligger i denna Kammares föregående beslut, icke blir inskränkt, utan hvad Utskottet nu föreslagit, endast afser en framställning om ökad utredning af denna fråga, torde det icke vara skäl för Kammaren, att vägra sitt bifall till Utskottets framställning. Samme talare, till hvilken jag nu vändt mig, har äfven sagt, att behandlingen af den fråga varit sorglig, derföre, att icke hvar och en varit färdig, att genast bifalla framställda förslag om uppostringar, som ansetts erforderliga för landets försvar. Jag tror, att vi icke hafva rätt, att på sådant sätt klandra dem, hvilka icke obetingadt ingått på sådana beslut, som af denna Kammare fattats, ty de hafva blifvit så formulerade, att de verkligen kunna tagas såsom innebärande uttryck derom, att denna Kammare vill bibehålla indelningsverket orubbadt, men likväl fordrar en allmän, utsträckt värnepligt. Vid sådant förhållande böra de beslut, som förefallit kanske mängen mer än den ärade talaren såsom sorgliga, bedömmas helt annorlunda än under andra omständigheter. När det nu framför allt ligger vikt uppå, att de olika intressena sammanjemkas,

så att en så viktig fråga som landets försvar ej lider af en fortgående strid emellan parterna, yrkar jag bifall till Utskottets framställning.

Friherre Raab: Jag anhåller endast att få rätta ett misstag, som tvänne talare begått vid citatet af Andra Kammarens beslut. De hafva nemligen uppgifvit, att detta skulle innehålla, att ingen utsträckt värnepligt skulle åtagas förr, än rust- och rotehållarnes besvär blifvit *aflösta*. Så är ej förhållandet. Beslutet lyder: »att etc. förr, än frågan om rust- och rotehållarnes besvär blifvit *afgjord*. Skilnaden är, som hvar och en torde finna, ganska väsendtlig.

Egentligen har jag begärt ordet med anledning af hvad en talare här yttrade om hvad som tilldragit sig i Andra Kammaren. Jag vill ej uppehålla mig med någon anmärkning deröfver, ej yttra vare sig klander eller bifall öfver detta sätt att upptaga hvad som yttrats i en annan Kammare; jag vill endast fästa mig vid en omständighet. Den värde talaren väntade, att Svenska folket skulle vara färdigt till hvilken uppoffring som helst för landets försvar. Jag önskar detsamma, men jag hemställer om icke då den värde talaren skulle vara beredd att uppoffra endast en liten sjelfvisk idé. En annan talare ordade om ett af mig aflossadt skrämskott, hvilket likväl skulle hafva gått honom förbi. Jag fruktar dock, att ett svårt grundskott skulle nå Första Kammaren, i fall den alltför hårdnackadt vidblifver sitt förra beslut. Allmänheten, som anser att här finnas de rikaste medlemmarne af samhället, för hvilken den tryckande bördan ej kännes tung, och att här finnas embetsmän, som ej alls lida af denna tunga, måste finna besynnerligt, att just Första Kammaren motsätter sig hvarje ordande om roteringsbesvärets aflösning. Detta utgör ett ytterligare skäl för mig att yrka bifall till Utskottets hemställan.

Herr Wallenberg: Frågan gäller å ena sidan roteringen och dess aflösande, å den andra en allmän värnepligt. En allmän värnepligt är en dryg beskattning, så mycket drygare, som den drabbar de unga, hvilka torde få svårt att erhålla någon fast anställning, så länge de befinna sig i den ålder, att de under långa tider på året dragas ifrån sina vanliga sysselsättningar. Den är emellertid en så vacker och hög tanke, att jag ej vill, såsom man här gjort, neddraga den till en skattejemkningsfråga. Roteringen är visserligen ömtålig att vidröra. Utskottet erkänner emellertid, att den bör aflösas, att den således är en skuld, och en skuld, som enligt min tanke är så stor, att, om aflösningen skulle ställas i någon motsvarighet mot skuldens värde, så skulle aldrig någon aflösning ifrågakomma. Att så ej är meningen, synes dock af sista orden i Utskottets hemställan: »samt jemväl på andra samhällsklasser fördelas», och här är således fråga helt enkelt om en skattejemkning, ej om vårt försvar. Den siste värde talaren erinrade derom, att Andra Kammaren ej fordrat en lindring i roteringsbesväret såsom vilkor för åtagande af utsträckt värnepligt, utan endast att frågan derom skulle förut vara *afgjord*. Man skall verkligen vara bra mycket godtrogen, om man inbillar sig, att, i händelse frågan om roteringen väl afgjordes, men besväret ej lindrades, någon större benägenhet att åtaga sig en allmän värnepligt skulle förefinnas, blott derföre att frågan blifvit afgjord; me-

ningen är naturligtvis, att den skall afgöras på ett för vederbörande behagligt sätt. Samme talare förklarade sig ej hysa någon förhoppning om fredens bibehållande. Jag hyser ej någon förhoppning om vårt försvars ordnande, förrän vi få genomgå allvarliga pröfningar; så länge man sätter *mitt* i första och *rätt* i andra rummet, kunna vi ej få något starkt försvar.

Jag instämmer med de talare, som yrkat, att Kammaren måtte vidblifva sitt en gång fattade beslut.

Herr Rydin: Denna fråga är kanske den viktigaste fråga, vi under hela riksdagen haft att afgöra. Af sättet, hvarpå den afgöres, beror vår framtid, derpå kan bero enigheten emellan de begge Kamrarna, möjlighet af en kraftig samverkan emellan Regering och Representation i en sådan magtpåliggande fråga, som landets försvar; och det är därför nödvändigt, att man gör klart reda för sig sjelf, hvad man vill besluta. Jag instämmer i hvad som blifvit anfördt angående Andra Kammarens beslut öfver 9:de och 19:de punkterna, men hvad angår 3:dje punkten och äfven Andra Kammarens ställning i allmänhet till denna fråga, så tillåter jag mig att fästa uppmärksamheten derpå, att Första Kammaren intager något olika position än Andra Kammaren till densamma. Första Kamraren kan säga, att den vill deltaga i den allmänna värnepligten, ty denna Kammarer vet, att dess söner kunna till följd af deras ställning utan någon större olägenhet genomgå de erforderliga kurserna, men Andra Kamraren kan i detta fall hafva vissa tvifvelsmål. Jag anser det vara af stor vikt, att man i denna fråga söker tyda Andra Kammarens beslut till det bästa. Man kan visa undanflykter och slingerbultar i den formulering, som gifvits åt Andra Kammarens beslut, men man bör göra klart för sig, huru den stora mängden tänker sig detta beslut. Jag vill icke frångå den tanke, att den pluralitet, som fattat beslutet, lifvats af fosterlandskärlek, och i det framställda villkoret egentligen blott ansett sig böra taga hänsyn till sin förmåga af ansträngningar för fäderneslandets bästa. Vi måste besinna, att historien lär oss, att vår Svenska allmoges aldrig vägrat att gå i fält, att under stora krig dess krafter strängt tagits i anspråk, vi måste taga i betraktande, huru under förra seklet allmogen icke tvekade, att, vid fullgörande af sin roterings-skyldighet, genom vargering fördubbla, ja tredubbla sin krigstjenst-skyldighet. Om vi gå till 1809 års nya statsskick, då försvarsfrågan stod på dagordningen, så finna vi, på samma gång man icke kan misskänna vårt Bondestånds fosterlandskänsla, att det i denna viktiga fråga tvekade och gick så långt, att det heldre ville hafva kvar skyldigheten att genom vargering sätta upp 6-männingar eller 3-männingar, än ingå på den allmänna värnepligten. Hvad är det, som skrämmar allmogen, när fråga blir om allmän värnepligt? Dels traditionen om gamla utskrifningar och dels äfven det sätt, hvarpå landtvärnet behandlades, tanken på huru det svalt och frös och dog, icke för kulor och krut, utan i följd af elände.

Det finnes vissa stora idéer, angående hvilka meningarne blifva olika, då fråga blir om deras tillämpning. Huru länge har man ej varit af olika mening om sättet för jemlikhets och frihetsgrundsatsens tillämpning?

Så kan ju äfven vara fallet med afseende å allmänna värneplikten. Det är nödvändigt, att frågan får ingå i allmänna folkmedvetandet och der förberedas, innan ett endrägtigt beslut kan fattas. Vid den viktiga tidpunkten 1809 antogs icke värneplikten på andra villkor, än att extra roteringen antogs och sattes i verket, och i särskild kungörelse påbjöds dess utgörande, innan förordningen om förstärkningsmanskapet utfärdades. Det visar sig sålunda, att man äfven då ansåg sig böra sätta allmänna värneplikten i samband med vissa skyldigheters åtagande för andra samhällsmedlemmar.

Om man betraktar den nu till diskussion framställda punkten, så finner man, att den endast afer en noggrann utredning af sjelfva frågan. Man har endast sagt, att indelningsverket *möjligen* i sin *nuvarande* form icke är lämpligt, och man tillstyrker, att hos Kongl. Maj:t anhålla om utredning, om och på hvilka villkor en förändring deri, med hänseende till frågan om allmän värnepligts anordnande, är lämplig.

Jag anhåller, att Kammaren måtte bifalla 3:dje punkten, sådan den nu blifvit af Utskottet föreslagen. Kammaren behöfver icke befara af sista meningen, som omtalar skyldighetens fördelning på andra samhällsklasser, att derigenom fatta ett beslut, som är vida skiljdt från det på Grefve Hamiltons förslag fattade, ty detta afsåg äfven en lindring, en jemkning af roteringsbesväret, hvilket ej lär kunna ske, utan att andra samhällsklasser få vidkännas större tunga. Att skattejemkning i visst hänseende här är befogad, finner man, om man tager i betraktande, i hvilket förhållande städerna deltaga i roteringen i jemförelse med landet. Städerna, som utgöra $\frac{1}{2}$ af befolkningen, betala vakansafgifter för 879 man, under det att landet uppsätter 32,000 man. Då någon lindring eller jemkning icke kan åstadkommas på annat sätt än att bördan på olika klasser fördelas, måste den mening, som ansetts vara af Utskottet i ifrågavarande moment införd i strid med Första Kammarens beslut, vara en följsats af hvad i Kammarens förra beslut blifvit sagdt.

På grund af hvad jag nu anfört, tillstyrker jag bifall till Utskottets förslag.

Herr Nisser: Sedan jag begärde ordet, har den fråga, som här är föremål för öfverläggning, blifvit så utredd, att jag kan fatta mig mycket kort. Jag vill då endast framhålla svårigheten att komma till beslut i en så viktig fråga. De små reformerna gå lätt, men de stora, som angripa gamla institutioner, äro ytterst svåra att genomföra, och vi hafva derpå talande exempel. Det finnes i detta fall icke något annat sätt än ett allmänt tillmötesgående från alla sidor. Så har Utskottet uppfattat sin förbindelse, då Utskottet, för att gå Kamrarne till mötes, frånträdt den åsigt, som låg till grund för dess förra beslut. Denna Kammare har förut fattat ett bestämdt beslut, Andra Kammaren har icke gjort det, men Utskottet har dock icke varit okunnigt om de åsigt, som der gjort sig gällande.

Man har här vädjat till fosterlandskänslan, men enligt min tanke är känslan en skäligen dålig ledare på detta rum, och jag vädjar icke till Herrarnes känsla, utan till Herrarnes goda omdöme, då jag nu anhåller om bifall till det förslag, Utskottet här framställt.

Friherre Hamilton: I hufvudsaken ber jag att få instämman med den talare, som näst före den siste hade ordet, och hvilken så förträffligt utredde frågans hufvudpunkter. Då försvarsfrågan förra gången förevar, motsatte jag mig Utskottets förslag i 3:dje punkten, hufvudsakligen af den grund, att jag ansåg förhållandet mellan det gamla indelningsverket och den föreslagna nya organisationen vara så till vida outredt, att man ej med säkerhet kunde beräkna de kostnader, förändringen skulle medföra. Jag önskade en närmare utredning till nästa riksdag och biträdde därför det slut, hvori denna Kammarer stannade. Nu har Utskottet föreslagit en sådan utredning, endast något mera omfattande än den, som Kammarer förut beslutat, och jag anser mig således ej frångå den princip, jag förut uttalat, när jag nu biträdde Utskottets hemställan. I öfrigt får jag endast uttrycka den öfvertygelse, att vårt försvar måste byggas på en utsträckt värnepligt; jag ser deri ett mildare och för nationen mindre kännbart medel, än hårda pröfningar, att väcka och lifva känslan för fosterlandet, dess försvar och sjelfbestånd, en känsla, som visserligen ej slocknat, men dock svalnat hos många. Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Många ledamöter hördes nu ropa på proposition.

Grefve af Ugglas: Man har mot mitt förra anförande rigtat en anmärkning, som ej träffar mig. Man har nemligen yttrat, att ett envist vidhållande af Kammarerens förra beslut skulle anses för en protest mot hvarje reglering eller aflösning af roteringsbesväret, och att man ej borde tveka att uppoffra en sjelfvisk idé: jag får då förklara, att jag ej är någon absolut anhängare af indelningsverket, jag erkänner dess brister och tvekar till och med, huruvida ett godt försvar kan med indelningsverkets fullkomliga bibehållande genomföras. Derföre kan jag dock ej godkänna Utskottets förslag, utan måste vidblifva mitt förra yrkande.

Friherre Sprengtporten: I en så vigtig fråga som denna är det ett billigt anspråk att någorlunda bestämdt få veta, hvarthän ett förslaget beslut skulle leda, och då jag ej kan klart inse, hvilka följder ett antagande af Utskottets förmedlingsförslag skulle medföra, så måste jag motsätta mig detsamma. Vore jag viss om, att man dermed endast uttalade den grundsats, att en allmän värnepligt borde införas och att arméen skulle helt och hållet grundas på denna, så skulle jag lugnt öfverlemna frågan till Kongl Maj:ts bepröfvande, men jag fruktar, att skrifvelsen möjligen kan tolkas såsom ett upplifvande af Utskottets enligt min tanke särdeles olämpliga förslag om en kommunalrotering. Otvifvelaktigt är det framställda förslaget om värnepligtens utsträckande af särdeles stor vigt, men frågan kan dock tåla något uppskof. Vårt fädernesland är väl ej alldeles blottadt på försvar, så länge vi ega en stam af 30,000 man, en bevärning af 100,000 man och ett pålitligt nationalgarde af 40,000 man skarpskyttar.

Ropen på proposition förnyades,

Grefve Mörner, Carl Göran: Utskottets ledamöter hafva sökt ådagalägga, att ingen särdeles skilnad förefinnes emellan det beslut, Första Kammaren förut fattat, och det förslag, Utskottet framställt, men, om så är förhållandet, så frågar jag, hvarför Utskottet icke till Andra Kammaren hemställt, att den ville förena sig i vårt beslut, i stället för att framställa sitt eget förslag. Just detta bemödande hos Utskottets ledamöter att söka bevisa, att man bjuder oss på detsamma, som vi en gång sjelfve hafva beslutat, men blott i andra ordalag, framkallar någon tvekan, om det verkligen förhåller sig så, som det blifvit framställt. Jag får erkänna, att, då jag granskar Utskottets förslag, så finner jag något helt annat än Kammarens förra beslut, och för mig framstår det klart, att Utskottets förslag blott är en omklädnad af kommunalsoldaterne och allt det der, men det kan icke nekas, att de äro ganska väl inbakade. Det är således Utskottet, hvilket behagat vidhänga sin af Första Kammaren förkastade idé, och icke Första Kammaren, som skall åtaga sig ansvaret, om denna fråga nu icke erhåller någon lösning.

En talare har gjort åtskilliga historiska uppgifter, hvilka jag, för att icke återkalla i minnet åtskilliga sorgliga tilldragelser, icke vill vederlägga, men hvilka inför en fullständig granskning af historien icke hålla streck. En annan talare omnämnde, huru lätt det går att göra små reformer, men att stora sådana möta starkt motstånd. Det är märkvärdigt att vid denna riksdag påminna om, att stora reformer i Sverige möta ett öfvervinnerligt motstånd. Jag trodde icke, att minnet var så kort.

En annan talare trodde sig böra varna oss för att vidhålla vårt beslut, emedan vi till största delen utgöras af tjänstemän, som icke hafva kännedom om, huru tungt bördan faller på andra. Jag tror, att denna Kammare består af en mängd andra ledamöter än tjänstemän, och för min del har jag aldrig kunnat uppfatta min ställning såsom representant ur den inskränkta synpunkt, att jag varit ledamot af Ridderskapet och Adeln eller Första Kammaren, utan jag har alltid ansett mig böra fästa mig endast vid hvad jag ansett vara för fäderneslandet det bästa och rättaste. Denna åsigt har jag vidhållit, äfven om det gällt att försvara den mot de öfriga Stånden, så länge de funnos, och jag skall äfven vidhålla den i förevarande fråga.

Herr Stjernblad: Den siste värde talaren har gjort Utskottet den förebräelsen, att det velat vidhålla sitt förra förslag, men jag kan försäkra, att någon sådan tanke åtminstone aldrig yppats inom Utskottet. En annan talare har sagt, att frågans behandling varit sorglig och att han icke trodde, att landet skulle vidtaga några åtgärder för sitt försvars ordnande förr, än det genomgått hårda pröfningar. Det må vara sannt, men för att möta dessa pröfningar, böra vi icke sky några uppoffringar. För min del anser jag det vara besynnerligt, att Kammaren så strängt vill vidhålla sitt förra beslut, då Utskottets förslag icke innebär något frånträdande deraf. Då jag nu anhåller om bifall till Utskottets förslag, gör jag det i full öfvertygelse derom, att ett sådant skulle lända till fäderneslandets nytta.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden, dels att Kammaren skulle, med frånträdande af sitt förut fattade beslut, bifalla Utskottets förevarande förslag, och dels att samma förslag måtte afslås samt det förra beslutet vidhållas; framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på det förra yrkandet, hvarvid svarades många ja och nej i blandning, och sedermera proposition på det sednare yrkandet, då svaren likaledes utföllo med många så väl ja som nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande,

Flere ledamöter begärde votering.

Uppsattes och justerades följande voteringsproposition:

»Den, som vill, att Kammaren, med frånträdande af förut fattadt beslut, skall bifalla Särskilda Utskottets för frågor rörande försvarsverkets ordnande i Utlåtandet N:o 4 afgifna förslag till lydelse af 3:dje punkten i Utlåtandet N:o 2, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår Kammaren detta förslag och vidblifver sitt förra beslut rörande den ifrågavarande punktens lydelse.

Sedan voteringspropositionen blifvit anslagen, verkställdes omröstningen; och befunnos vid dess slut rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 51;
Nej — 36.

Grefve Mörner, Julius Oscar: Lika mycket som vid föregående punkt måste jag beklaga det beslut, hvaruti Kammaren nu stannat och ber att deremot få anmäla min reservation.

4:de, 5:te, 6:te och 7:de punkterna.

Utskottets tillstyrkanden biföllos.

8:de och 9:de punkterna.

Utskottets till Andra Kammaren gjorda hemställanden lades till handlingarne.

10:de punkten.

Grefve Hamilton, Henning: Efter den förra voterings utgång har jag icke någon anledning att tro, det Kammaren nu skulle vilja vid denna punkt vidblifva sitt förra beslut. Jag vill dock för egen del uttala, att jag icke finner något skäl af Utskottet anfördt, som kan rubba min åsigt, att det borde vara bestämdt, om Kongl. Maj:t har rättighet att använda arméén utom landets gränсор.

Grefve

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag anhåller om proposition på afslag å denna Utskottets hemställan och att Kammaren måtte vidblifva sitt förut fattade beslut.

Efter härmed slutad öfverläggning, framställdes först proposition derå, att Kammaren skulle frånträda sitt förra beslut och bifalla Utskottets förevarande förslag oförändradt, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition derå, att Kammaren, med vidblifvande af det förra beslutet, skulle godkänna förslaget med utslutande från mom. d, af slutorden: »samt ej heller må, utan Riksdagens hörande, utom de förenade Rikenas gränсор användas», då svaren utföllö med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

11:te punkten.

Utskottets till Andra Kammaren gjorda hemställan lades till handlingarne.

17:de punkten.

Kammaren biföll Utskottets tillstyrkande.

19:de och 21:sta punkterna.

Utskottets till Andra Kammaren gjorda hemställanden lades till handlingarne.

22:dra punkten.

Kammaren godkände Utskottets förslag till denna punkts lydelse.

Föredrogs ånyo Andra Kammarens den 6 och 7 dennes bordlagda protokolls-utdrag N:o 341, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 41, i anledning af Kammarens återremiss af en del utaf Utskottets Utlåtande N:o 16, angående motioner, om ändring i Kongl. Förordningen den 11 Juli 1862, rörande allmänt ordnande af presterskapets löneinkomster.

Herr Storckenfeldt anförde skriftligen:

Då Rikets Ständer fattade beslut om reglering af presterskapets löner, var det under antagande att detta skulle ske med de tillgångar, som för en sådan aflöning förut förefunnits och utan förökad beskattning. Det var därför för allmänheten en öfverraskning, då man i 1862 års författning i ämnet fick läsa: dels att *statsmedel* kunde erhållas för ökande af löneförmånerna till en del församlingars prester, der församlingarne sjelfva det ej mera förmådde — dels att uppboräden skulle ske på

församlingens bekostnad och ansvar. Löneförmånernas förändring till kontanta penningar, i stället för arbete och säd m. m. efter markegångspris, orsakar en icke ringa tyngd för skattegifvaren, som skall torgföra och försälja naturapersedlarne för att erlægga penningarne, icke till presten, utan till en prestens uppbördsman, som icke betalas af den, som allena har nyttan och agementen af detta arrangement; ty för skattegifvaren är det fullkomligen likgiltigt, om han lemnar penningarne i prestens eller annan mans hand. Men han skall, denne skattegifvare, icke allenast betala denne prestens uppbördsman, han skall *ansvara* för honom också, hvaraf följer att denna stora skatt lätteligen kan komma att än en gång utkrävas. Utskottet har i sina motiver, då det nedsätter uppbördsprocenten till *en* i stället för motionerade *två*, antagit att vid skedda regleringar afseende blifvit fästadt på dessa förhållanden. Men häri ligger ett misstag, åtminstone för *ett* län, der jag tillhör nämnden för dessa regleringar, och der samma nämnds pluralitet aldrig fästat något afseende på de många påståenden, som i denna syftning blifvit gjorda; — och jag betviflar icke, att många andra nämnder förfarit på samma sätt. Följden af här förut omnämnda förhållanden är således otvivelaktigt ett ökande af landets beskattning till sitt presterskap, en beskattning, som, enligt mitt tycke, aldrig befunnits otillräcklig. Jag anhåller derföre om proposition på bifall till Andra Kammarrens beslut i öfverensstämmelse med motionärens förslag.

Herr von Ehrenheim: Den författning angående presterskapets aflöning, som blifvit återopad, är utfärdad i öfverensstämmelse med de grunder, som Rikets Ständer förut godkänt. Den utgick från den förutsättning, att det hittills gällande olämpliga uppbördsättet, då presterne fingo sin aflöning i natura, borde upphöra. Presterne hafva icke förut vidkänts någon tunga för uppbörden af sina inkomster; ty den gästfrihet, som till följd af gammal sedvana utöfvades, kunde ej hänföras till lagligt afdrag. Det vore derför efter min förnening otjenligt att nu stadga ett fördrag, hvarigenom lönerna skulle minskas. Med den erfarenhet jag sjelf har, såsom f. d. ordförande i en löne regleringsnämnd, kan jag intyga, att, om någon gång förhöjning i lönebeloppet egt rum, denna dock alltid betydligt understigit hvad enligt författningen kunnat ske. Då de skedda löne regleringarne redan äro fastställda, skulle en förändring, sådan som den föreslagna, medföra svåra rubbningar. Jag anhåller derför om afslag å denna framställning.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad samt Herr Grefven och Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels antagande af Andra Kammarrens beslut och dels afslag derå, framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på beslutets antagande, hvarvid svarades många nej jemte åtskilliga ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja jemte åtskilliga nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Herr Storeckenfeldt begärde votering.

Uppsattes och justerades följande voteringsproposition:

»Den, som antager Andra Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 41, röstar

Den det ej vill, röstar

Ja;

Nej;

Vinner nej, afslår Kammarerna detta beslut.

Omröstningen verkställdes och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 16;

Nej — 48.

Föredrogs ånyo och bifölls Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 6 och 7 dennes bordlagda Utlåtande N:o 14, med förslag till beslut rörande justeringen af Kammarens vid Riksdagens slut ojusterade protokoll.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Lag-Utskottets den 7 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 75, i anledning af väckt motion, om vissa åtgärder rörande skogshushållningen i de Norrländska länen; och

N:o 76, i anledning af Riksdagen Justitie-ombudsmans framställning rörande åtgärder till domstolsarkivens bevarande.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Konstitutions-Utskottets den 8 dennes bordlagda Memorial N:o 15, i anledning af återremiss å Utlåtandet N:o 11, angående väckta motioner, om ändring i 4 och 28 §§ Regeringsformen.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Lag-Utskottets den 8 dennes bordlagda:

Utlåtande N:o 77, i anledning af väckt motion, om ändring i gällande grufvestadga; och

Memorial N:o 78, i anledning af Andra Kammarens återremiss i viss del af Utskottets Utlåtande N:o 65, rörande väckt motion, om vissa stadganden till ordnande af jordegares och arrendators ömsesidiga rättsförhållanden.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Riksdagens Kansli-Deputerades den 8 dennes bordlagda Memorial N:o 6,

angående tryckning och expediering af de riksdagshandlingar, som icke medhunnits före riksdagens slut.

Herr Bergstedt uppläste en motion N:o 82, angående åtgärders vidtagande, för att till nästa riksdag åt tidningarnes referenter bereda lämpligare platser än dem, som för närvarande äro å Första Kammarens läktare åt desse referenter anvisade.

Denna motion hänvisades till Stats-Utskottet; och blef ett protokolls-utdrag härom derefter uppläst och godkändt.

Anmälades och bordlades Stats-Utskottets Utlåtanden:

N:o 91, i anledning af väckt motion, angående anbringandet af förändrad uppvärmnings- och ventilations-apparat för Första Kammaren; och

N:o 93, i anledning af väckt motion, om förändrade vilkor för lyftande af det statsbidrag, som blifvit anvisadt för åstadkommande medelst kanal och slussar af en förening mellan sjöarne vestra och östra Silen.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 12 på natten.

In fidem,
O. Brakel.
